

Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΥ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ (ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ LACAN)

ΒΛΑΣΗΣ ΣΚΟΛΙΔΗΣ*

Η πρόσκληση που έκανε την τιμή να μου απευθύνει ο κ. Βαγγέλης Μπιτσώρης για συμμετοχή στο παρόν συνέδριο¹, είναι πρώτα απ' όλα ενδεικτική για τον συγγραφέα που μεταφράζω: ο Jacques lacan (1901-1981) συγκαταλέγεται στους μείζονες στοχαστές του εικοστού αιώνα. Η ώθηση που έδωσε στο φροϋδικό δημιούργημα υπήρξε τέτοια, ώστε η νεωτερική προσέγγιση του υποκειμένου να είναι πλέον αδιανόητη χωρίς τα πορίσματα της ψυχανάλυσης. Η πρόσκληση αυτή είναι επίσης ενδεικτική για την κατάσταση της ψυχαναλυτικής μετάφρασης στη χώρα μας: ο έλληνας αναγνώστης έχει σήμερα άμεση πρόσβαση σε βασικές αναφορές του λακανικού corpus, μέσα από έγκυρες μεταφράσεις. Θα προσθέταμε μάλιστα ότι, κατά πρωθύστερο τρόπο, ο μεταφρασμένος Lacan είναι εμφανώς καλύτερης ποιότητας και προσβασιμότητας από τον μεταφρασμένο Freud. Για λόγους ιστορικούς και άλλους, που δεν είναι του παρόντος, η ουσιαστική εισαγωγή του ψυχαναλυτικού λόγου στην Ελλάδα συντελείται με έντονη τη λακανική σφραγίδα.

Θα επιχειρήσω να αναφερθώ στο μεταφραστικό διάβημα εν γένει, έτσι όπως η δική μου εμπειρία μετάφρασης μου επιτρέπει να το θεωρητικοποιήσω. Βλέπετε ότι, με τον τίτλο που έδωσα, δεν αποφεύγω την υπόμνηση ότι είμαι ο μοναδικός «κλινικός» της σημερινής ομήγυρης. Ελπίζω λοιπόν να σας μεταδώσω κάτι από αυτά που ο ψυχαναλυτικός λόγος μάς επιτρέπει να νοήσουμε και να επινοήσουμε γύρω από το μεταφραστικό εγχείρημα.

Ιδιομορφίες του λακανικού κειμένου

Όπως ξέρετε, ο Jacques Lacan ήταν ολιγογράφος. Αν αφήσουμε κατά μέρος την ιατρική διατριβή του, το σύνολο των κειμένων που συνέταξε χωράει σε δύο μόλις βιβλία: τα *Γραπτά*, που επανεκδίδονται απaráλλακτα από το 1966, και τα *Άλλα γραπτά*, μεταθανάτια έκδοση του 2001²· σύνολο 1500 περίπου σελίδες. Καμία σχέση με τον ποταμό κειμένων του Sigmund Freud. Η υστέρηση αυτή αντισταθμίζεται όμως από τα Σεμινάρια, δηλαδή την προφορική διδασκαλία του γάλλου ψυχαναλυτή, η οποία υπήρξε συνεχής και ακαταπρόσβλητη επί τριάντα σχεδόν χρόνια. Και η οποία γίνεται σιγά-σιγά κοινό κτήμα, χάρη στην εμπνευσμένη μεταγραφή που επιμελείται ο Jacques-Alain Miller, ο σημαντικότερος επίγονός του.

Η συστοιχία των Σεμιναρίων αποτελεί αναμφίβολα ειδοποιό γνώρισμα του συγγραφέα μας, και σε αυτήν οφείλεται κατά κύριο λόγο η διάδοση της θεωρητικής και κλινικής προσφοράς του. Ξεφεύγει από τους στόχους της σημερινής θεματικής η αναφορά στον ειδικό ρόλο που διαδραματίζουν αφενός τα γραπτά και αφετέρου τα σεμινάρια στη στοχαστική

συγκρότηση του Lacan. Το γεγονός είναι ότι ο μεταφραστής του έχει να λάβει υπόψη του το εξής πρώτο δεδομένο: τα μεν σεμινάρια διαβάζονται, τα δε γραπτά μελετώνται – λέξη προς λέξη, γραμμή προς γραμμή.

Στον συγγραφέα Lacan έχουμε μεγάλη και εσκεμμένη απόκλιση ανάμεσα στον, απαιτητικό αλλά βατό, προφορικό λόγο των σεμιναρίων και τον πυκνό, σφικτό, ελλειπτικό λόγο των γραπτών. Όπως σημειώνει ο ίδιος, «το γραπτό ξεχωρίζει όντως μέσω της δεσπόζουσας αξίας του κειμένου με την έννοια που θα δούμε να λαμβάνει εδώ τούτος ο παράγοντας του λόγου – πράγμα που επιτρέπει στο γραπτό τη σύσφιξη εκείνη που κατ' εμένα δεν πρέπει να αφήνει στον αναγνώστη άλλη διέξοδο από την είσοδό του, την οποία προτιμώ δύσκολη».³ Στο λακανικό γραπτό σφίγγεσαι, συγκεντρώνεσαι και μπαίνεις: αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος πρόσβασης. Και όταν μεταφράζεις είναι σχεδόν αδύνατον να απομονώσεις, να διαχωρίσεις το τι λέγεται από το πώς λέγεται. Η δυσκολία του γραπτού είναι τόσο αποθαρρυντική, ώστε ελάχιστοι αποτολμούν να το μεταφράσουν, έχοντας επίγνωση των κινδύνων παρανόησης που ελλοχεύουν σε κάθε βήμα. Και γρήγορα συνειδητοποιεί κανείς ότι η πετυχημένη απόδοση του νοήματος στενεύει από μόνη της απελπιστικά τα περιθώρια αισθητικής βελτίωσης του κειμένου.

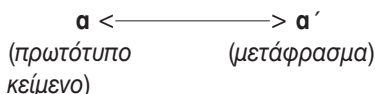
Στα σεμινάρια υπάρχει οπωσδήποτε μεγαλύτερη ελευθερία, και ο πειρασμός της παράφρασης είναι εντονότερος. Τα μεγαλύτερα περιθώρια αυτενέργειας δημιουργούν όμως και εντονότερες απαιτήσεις για να αποδοθεί το ύφος, ο ρυθμός, το «νεύρο» της αφήγησης. Η πλαστικότητα της προφορικής εκφοράς επιτρέπει στον μεταφραστή να είναι πιο φιλόδοξος.

Η φανταστική αναστρεψιμότητα

Πιστεύω ότι ένα μεταφραστικό εγχείρημα πρέπει να διαπνέεται από υψηλές φιλοδοξίες, και να θέτει ως επιδίωξη, ούτε λίγο ούτε πολύ, το μετάφρασμα να υποκαταστήσει το πρωτότυπο! Ας είμαστε ρεαλιστές, ας ζητάμε το ανέφικτο, όπως έλεγαν οι εξεγερμένοι του Μάη του '68. Το ιδανικό εδώ είναι –οφείλει να είναι– η αναστρεψιμότητα του μεταφράσματος, δηλαδή η δυνατότητα να επανέλθει κανείς στο πρωτότυπο αντι-μεταφράζοντας το μεταφρασμένο. Αυτό δεν σημαίνει απλώς νοηματική ταύτιση των δύο κειμένων: σημαίνει επίσης ότι επιδιώκουμε μηδενικό βαθμό διευκρινιστικών σημειώσεων, ότι επιζητούμε πλήρη αντιστοίχιση ονοματικών και ρηματικών τύπων μεταξύ πρωτοτύπου και μεταφράσματος, ότι επιχειρούμε να εξασφαλίσουμε για το μετάφρασμα ισότιμες συνθήκες αναγνωσιμότητας με αυτές που διαθέτει το πρωτότυπο. Αφετηρία μας, λοιπόν, είναι ένα ιδεώδες φανταστικής

* Ο Βλάσης Σκολίδης είναι ψυχίατρος, ψυχαναλυτής.

αντιμεταθετικότητας μεταξύ πρωτοτύπου και μεταφράσματος, όπως δείχνει το ακόλουθο σχήμα.

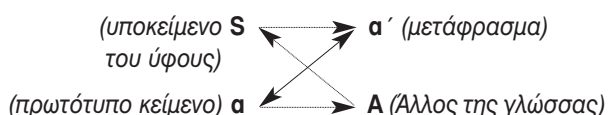

Λέω «φανταστικής», διότι υπαινίσσομαι τον φαντασιακό άξονα του Σχήματος *L* του Lacan,³ ο οποίος αντιστοιχεί εν πολλοίς στην κατοπτρική, ναρκισσιστική διάσταση του Σταδίου του καθρέφτη. Η ιδανική μετάφραση θα ήταν σαν το ναρκισσιστικό είδωλο του πρωτοτύπου κειμένου.

Εάν ήταν, βέβαια, τόσο απλά τα πράγματα, τις μεταφράσεις θα τις έκαναν οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και δεν θα κάναμε συνέδρια σαν το σημερινό.

Όπως είναι γνωστό, η νοηματική ακρίβεια μιας φράσης, ενός χωρίου, μπορεί να αποδοθεί με περισσότερους από έναν τρόπους. Με άλλα λόγια, το α' του Σχήματος είναι ασταθές. Για να αναφέρω ένα πολύ απλό παράδειγμα, η φράση «On sait que le complexe de castration inconscient a une fonction de *nœud*», που είναι η πρώτη φράση από ένα γραπτό του Lacan, έχει τριάντα δύο νοηματικά ορθές αποδόσεις! Οι περισσότερες από αυτές δεν μπορούν να κατηγορηθούν για παραφραστικότητα ή για γαλλισμό.⁴ Στο σημείο αυτό, ο μεταφραστής οφείλει να επιλέξει, να λειτουργήσει δηλαδή ως υποκείμενο που αποφαινεται για το γράμμα, και συνάμα για το ύφος του λόγου.

Το Σχήμα *L* του Lacan έχει ένα δεύτερο άξονα, διαγωνίως του άλλου, τον συμβολικό άξονα, που ξεκινάει από τον μεγάλο Άλλο, τον Άλλο της γλώσσας, τον τόπο των σημαινόντων, και μεταβαίνει στο σημείο *S*, το συμβολικά προσδιοριζόμενο υποκείμενο. Σας προτείνω να τροποποιήσουμε λιγάκι τη διάταξη αυτή και να τη μεταχειριστούμε για να αποτυπώσουμε το μεταφραστικό εγχείρημα, το οποίο διέπεται κι αυτό από μια διττή λογική: της ταύτισης με το πρωτότυπο (φαντασιακή φενάκη) και της σφυρηλάτησης ενός αυτοδύναμου ύφους (συμβολική αξίωση). Το Σχήμα *L* αποκτά λοιπόν για τις ανάγκες της παρουσιάσής μας την εξής μορφή:

Το μεταφραστικό εγχείρημα κινείται σε δύο άξονες. Ο φαντασιακός, $\alpha-\alpha'$, ορίζει τη νοηματική αντιστοιχία πρωτοτύπου και μεταφράσματος, καθώς και ό,τι άλλο διασώζεται από το ιδανικό της αντιστρεψιμότητας που προαναφέραμε. Ο συμβολικός άξονας υποχρεώνει σ' ένα ζγκ-ζαγκ, δηλαδή να περάσει κανείς από τον Άλλο της γλώσσας και να τοποθετηθεί ως υποκείμενο του ύφους που θα διαπνέει το νέο κείμενο. Τι είδους υποκείμενο του ύφους είναι ο μεταφραστής; Είναι αρχικά υποκείμενο διχασμένο, όπως είναι κάθε συγγραφέας προτού καταλήξει στο κείμενο που τελικά υπογράφει.

Το υποκείμενο του ύφους

Ας δούμε πώς αποτυπώνεται στο Σχήμα μας το διάβημα ενός συγγραφέα που συντάσσει ένα δικό του κείμενο. Ας θεωρήσουμε ότι το κείμενο αυτό αποδίδει, «μεταφράζει», με τρόπο

τελεσίδικο εκείνα που είχε αρχικά την πρόθεση να πει. Ο συγγραφέας, στο σημείο α , έχει απλώς μια πρόθεση σημασίας. Έχει περίπου κατά νου τι θέλει να πει. Τοποθετείται λοιπόν στη θέση *A*, στη θέση του Άλλου της γλώσσας, και επιλέγοντας τα εκφραστικά του μέσα διαμορφώνει το υποκείμενο του ύφους που χαρακτηρίζει το τελικό κείμενο α' . Στην περίπτωση αυτή, το σημείο α είναι ασταθές, αβέβαιο, ενώ το σημείο α' είναι σταθερό, οριστικό. Συνθέτοντας το γραπτό του, στοιχειοθετεί ταυτόχρονα τα υφολογικά γνωρίσματα που μας επιτρέπουν να μιλάμε για υποκείμενο του ύφους, το οποίο φυσικά δεν ταυτίζεται με το πρόσωπο του δημιουργού αλλά με την αυτοδυναμία του κειμένου ως κειμένου. Πολλές φορές, όπως ξέρετε, η επιλογή των εκφραστικών μέσων, του «γράμματος», είναι εκείνη που καθορίζει το τι τελικά λέγεται, δηλαδή επηρεάζει και τροποποιεί την αρχική, ρητή ή λανθάνουσα, πρόθεση σημασίας. Αυτό μας επιτρέπει να πούμε ότι η δραστηριότητα του συγγραφέα κινείται ουσιαστικά στο τρίγωνο $A \rightarrow S \rightarrow \alpha'$.

Ας εξετάσουμε τώρα τι συμβαίνει με τον μεταφραστή. Εκ πρώτης όψews, μπορούμε και για τον μεταφραστή να θεωρήσουμε ότι τοποθετείται ως Άλλος της γλώσσας, ο οποίος υπαγορεύει τον τρόπο που θα ειπωθεί το καθετί. Εάν εξελάμβανε το πρωτότυπο κείμενο ως μια πρόθεση σημασίας, η ελευθερία του θα ήταν απεριόριστη. Δεν υπάρχει μεταφραστής που να μη γλυκαίνεται με το όνειρο ότι θα μπορούσε να κάνει ό,τι θέλει. Θυμάμαι την ομάδα των συναδέλφων –φίλοι οι περισσότεροι– που μετέφραζαν πριν από πολλά χρόνια στο Παρίσι το *Dictionnaire de la Psychanalyse* των Laplanche και Pontalis, οι οποίοι έλεγαν ένα βράδυ χαριτολογώντας: «Θα μεταφράσουμε τα πάντα, ως συγγραφείς θα αναφέρονται ο Σανίδας και ο Γεφυράλης!». Ένας λιγότερο ρηξικέλευθος και όχι σπάνιος πειρασμός είναι, για παράδειγμα, το να δοκιμάσει κανείς να βελτιώσει το κείμενο, να το αποδώσει καλύτερα απ' ό,τι στο πρωτότυπο.

Με λίγα λόγια, η απόλαυση του μεταφραστή έγκειται στη δυνατότητα που έχει να καθυποτάξει τον συγγραφέα στα δικά του γούστα περί γλώσσας. Εάν αυτή η απόλαυση είναι εμφανής στο νέο κείμενο, η μετάφραση μειονεκτεί σοβαρά. Είναι κάτι που το βλέπουμε συχνά σε μεγάλους δημιουργούς, σε μεγάλους ποιητές λόγου χάριν, που οι μεταφράσεις τους έχουν τόσο έντονη τη σφραγίδα του δικού τους ύφους, ώστε είναι περισσότερο ενδιαφέρουσες για τη λογοτεχνική διαδρομή του δημιουργού και όχι για το έργο του μεταφραζόμενου συγγραφέα.

Όλα αυτά αφορούν την παθολογία του μεταφραστικού εγχειρήματος εν γένει. Στη χώρα μας ελλοχεύουν επιπλέον κίνδυνοι, επειδή παράλληλα με την εμμονή του ύφους, υπάρχει και εμμονή με τη γλώσσα ως τέτοια. Στους Έλληνες είναι αντικείμενο απόλαυσης η γλώσσα ως αυτόνομη υπόσταση, και όχι μόνο η τέχνη του λόγου, όπως ίσως θα έπρεπε. Υποφέρουμε πάντα από τις παρενέργειες του «αττικισμού», είτε με τη μορφή της λεξιλαγνείας, είτε με τη μορφή υπερβολικών παραχωρήσεων στην καθαρεύουσα, είτε, αντιδραστικά, με την προτίμηση μιας άνευρης και στενόμυαλης παλαιοδημοτικής.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν, ωστόσο, πως ο μεταφραστής δεν πρέπει να διαθέτει ύφος. Είμαι απόλυτα πεπεισμένος ότι δεν γίνεται να είναι κανείς καλός μεταφραστής, εάν δεν έχει φιλοδοξίες στιλίστα, δηλαδή εάν δεν διερευνά σε βάθος, ακατάπαυστα, τις εκφραστικές δυνατότητες που η γλώσσα τού παρέχει. Όμως ο χώρος εξάσκησης αυτών των φιλοδοξιών δεν πρέπει να είναι η μεταφραστική δραστηριότητα. Εκεί χρειάζεται, θα έλεγα, ανιδιοτέλεια ύφους, χρειάζεται αποφασιστική μετριοπάθεια.

Η μετάφραση είναι μια πρακτική της απόφασης. Με βάση το Σχήμα μας, θα έλεγα ότι ο μεταφραστής οφείλει να δράσει από θέση Άλλου της γλώσσας, δηλαδή να επιλέξει με αποφασιστικότητα, με «άποψη», τις λέξεις και τους εκφραστικούς τρόπους, χωρίς ωστόσο να θεωρεί πως είναι ο Άλλος της γλώσσας, όπως κάνει ο συγγραφέας. Εδώ, η διαπλοκή των σημασιολογικών έχει οριστικοποιηθεί, το ύφος του συγγραφέα είναι δεδομένο, έχει κριθεί, είναι αποτυπωμένο στο πρωτότυπο (σημείο α: σταθερό, παγιωμένο), και αυτό είναι που πρέπει να αποδοθεί. Ο μεταφραστής δεν καινοτομεί· υπηρετεί. Υπηρετεί δύο αφεντάδες: το κείμενο που μεταφράζει, και τη γλώσσα στην οποία μεταφράζει. Με άλλα λόγια, είναι υποχρεωμένος να κινείται ταυτόχρονα και στους δύο άξονες: στον άξονα $a \leftrightarrow a'$, προκειμένου να τηρήσει τη νοηματική ακρίβεια, και στον σκαληνό άξονα $a \rightarrow A \rightarrow S \rightarrow a'$, προκειμένου να δημιουργήσει ένα υφολογικό ισοδύναμο. Οφείλει να κατέχει και να αξιοποιεί στον μέγιστο βαθμό τις δυνατότητες της γλώσσας του, να τις διευρύνει ενδεχομένως, αλλά με μετριοπάθεια και αποστασιοποίηση. Το μετάφρασμα είναι καταδικασμένο να μην είναι εντελές (σημείο α': δύναμι προσηλινό, αντικαταστάσιμο), όχι επειδή δεν γίνεται να είναι άψογο, αλλά επειδή είναι πάντοτε ανα-παράγωγο, αντί-γραφο. Με άλλα λόγια, το εγχείρημα ενέχει εγγενώς τη διάσταση του αδυνάτου.

Το ανέφικτο να ειπωθεί

Το πρωτότυπο κείμενο, ανεξάρτητα από τις ενδεχόμενες ατέλειες ή αδυναμίες του, είναι στα μάτια του μεταφραστή τελειωμένο, αποπερατωμένο. Πέρα από τη φαντασιακή του διάσταση (τα νοήματα που περιλαμβάνει), πέρα από τη συμβολική του διάσταση (τον τρόπο άρθρωσης του ύφους), εμπερικλείει ένα πραγματικό: ένα ανέφικτο να ειπωθεί διαφορετικά. Για τον απλούστατο λόγο ότι το κείμενο έχει διατυπωθεί όπως είναι διατυπωμένο. Αυτό το γεγονός λειτουργεί σαν κίνητρο, σαν αντικείμενο-αίτιο (objet-cause), όπως λέμε στην ψυχανάλυση, το οποίο ανανεώνει την επιθυμία για μετάφραση. Επιθυμία που έχει δύο όψεις: από τη μία, παραπέμπει στη διαχρονική δυνατότητα εκ νέου μετάφρασης του ίδιου κειμένου· από την άλλη, αναφέρεται στο μεταφραστικό διάβημα κατά τη συγχρονία του, στο γεγονός δηλαδή ότι βασανίζεις την απόδοση ξανά και ξανά μέχρι να σου βγει.

Πότε «σου βγαίνει»; Πότε σταματάει η επιθυμία να το ξανακοιτάξεις; Πότε, δηλαδή, τελειώνει μια μετάφραση; Όταν πρέπει να το δώσεις στον εκδότη, θα μου πείτε. Είναι πάντως

το σταθερό ερώτημα που θα ήθελα να θέσω σε κάθε μεταφραστή που συναντώ. Πότε θεωρείς ότι έχει τελειώσει; Ότι δεν σηκώνει άλλες βελτιώσεις; Υπάρχει κάτι που είναι προσωπικό στον κάθε μεταφραστή, που του λέει κάποια στιγμή ότι δεν γίνεται να ειπωθεί καλύτερα. Όχι απλώς ότι ο ίδιος δεν μπορεί καλύτερα, και κάποιος άλλος θα μπορούσε. Η στιγμή του τέλους έρχεται όταν, ό,τι κι αν πρότεινε ο άλλος, ο ίδιος δεν θα το έκρινε προτιμότερο. Νομίζω ότι μπορούμε να πούμε πως τότε ακριβώς το συγκεκριμένο μετάφρασμα του συγκεκριμένου μεταφραστή έχει αποκτήσει την αυτοτέλειά του – εξαρτημένη μεν από το πρωτότυπο, αλλά υπερήφανη, διότι εισάγει μια νέα συναρμογή νοήματος-και-ύφους-και-ανέφικτου, η οποία συνομιλεί, συμπορεύεται και εμπλουτίζει το πρωτότυπο, έστω κι αν δεν μπορεί να το συναγωνιστεί.

Οι απαιτήσεις του μεταφραστικού εγχειρήματος δεν είναι τεχνικής αλλά ηθικής τάξεως. Έχουν δηλαδή να κάνουν με τη στάση που λαμβάνει κανείς στο ζήτημα της ορθότητας, σε μια δεδομένη γλώσσα. Θα σας εξομολογηθώ ότι για μένα έχει δράσει καθοριστικά –όπως δρα η ερμηνεία που κάνει στον αναλυόμενο ο ψυχαναλυτής– μια ευχή του Γιώργου Σεφέρη: «Να μιλήσω απλά, να μου δοθεί αυτή η χάρη!». Την έχω πάντα σαν ιδανικό μου. Το είπα μια μέρα σ' ένα φίλο, και μου λέει: «Καλά, βρε αθεόφοβε, και βρήκες ν' ασχοληθείς με τον Lacan;».

Όσα είπα, πάρτε τα σαν μια απόπειρα να εξηγήσω το προσωπικό μου παράδοξο.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Παρέμβαση στο Συνέδριο περί φιλοσοφικής μετάφρασης που διοργάνωσε το ΕΚΕΜΕΛ στις 10 Δεκεμβρίου 2005. Το κείμενο, με αλλαγμένο τον αρχικά ανακοινωμένο τίτλο, διατηρεί τη χαλαρότητα της προφορικής εκφοράς.
- 2 Jacques Lacan, *Écrits*, Seuil, Paris, 1966, σ. 493: «L'écrit se distingue en effet par une prévalence du texte, au sens qu'on va voir prendre ici ce facteur du discours, - ce qui y permet ce resserrement qui à mon gré ne doit laisser au lecteur d'autre sortie que son entrée, que je préfère difficile».
- 3 Για το λεγόμενο Σχήμα L, βλ. ενδεικτικά: Ζακ Λακάν, *Σεμινάριο τρίτο. Οι ψυχώσεις*, μετ. Ρούλης Χριστοπούλου – Βλάση Σκολίδη, Ψυχολόγος, Αθήνα 2005, κεφ. Α'.
- 4 Εάν διαιρέσουμε τη φράση σε τρία μέρη, οι τριάντα δύο αποδόσεις προκύπτουν από το συνδυασμό των εξής παραλλαγών:
 - α) «On sait que» αποδίδεται με τέσσερις τρόπους: Ξέρουμε ότι (πως); Γνωρίζουμε ότι (πως).
 - β) «le complexe de castration inconscient» αποδίδεται μονοσήμαντα: το ασυνείδητο σύμπλεγμα ευνουχισμού.
 - γ) «a une fonction de pœud» αποδίδεται με οκτώ τρόπους: έχει (μια) λειτουργία κόμβου· έχει (μια) κομβική λειτουργία· έχει (μια) λειτουργία κομβική· λειτουργεί σαν (έναν) κόμβος. Εδώ, οι αποδόσεις που περιλαμβάνουν το εντός παρενθέσεως αόριστο άρθρο μπορούν να κατηγορηθούν για γαλλισμό, ενώ οι αποδόσεις με το «λειτουργεί σαν» είναι παραφραστικές.